

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Doç. Dr. Mehmet SÜME

*Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Bolu/TÜRKİYE
sume_m@ibu.edu.tr*
ORCID

**NÜFUS VE TEMETTUAT
DEFTERLERİ VERİLERİ
IŞIĞINDA ÂŞIK DERDLİ'NİN
HAYATINA DAİR YENİ
BİLGİLER**

NEW INFORMATION ON THE LIFE
OF ÂŞIK DERDLİ IN THE LIGHT OF
CIVIL REGISTRY AND
TEMETTUAT BOOKS DATA

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 02.08.2023
Kabul Tarihi: 11.09.2023
Yayımlanma Tarihi: 01.10.2023

Article Information: Research Article
Received Date: 02.08.2023
Accepted Date: 11.09.2023
Date Published: 01.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Süme, Mehmet, "Nüfus ve Temettuat Defterleri Verileri Işığında Âşık Derdli'nin Hayatına Dair Yeni Bilgiler", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Âşık Veyssel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı, Ekim 2023, s. 338-360.

Süme, Mehmet, "New Information on the Life of Âşık Derdli in the Light of Civil Registry and Temettuat Books Data", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Tradition and Literature Special Issue in Memory of Âşık Veyssel, September 2023, p. 338-360.

10.28981/hikmet.1336464

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Doç. Dr. Mehmet SÜME

**NÜFUS VE TEMETTUAT DEFTERLERİ VERİLERİ İŞİĞİNDE ÂŞIK DERDLİ'NİN
HAYATINA DAİR YENİ BİLGİLER**

NEW INFORMATION ON THE LIFE OF ÂŞIK DERDLİ IN THE LIGHT OF CIVIL
REGISTRY AND TEMETTUAT BOOKS DATA

ÖZ

Âşık Derdli 19. yüzyıl halk edebiyatımızın önemli temsilcilerinden biridir. Bolu Sancağı Yeni-çağa Kazasına bağlı Şahnalar köyünde doğdu. Kara Hasanoğulları'ndan Ali Ağa ve Ayşe Hanım'ın oğludur. Asıl adı İbrahim'dir. Önceleri Lütüfi mahlasını kullanmış, daha sonra Derdli mahlasını tercih etmiştir. Çocukluk döneminde saz çalmaya merak salan Derdli, babası Ali Ağa ile birlikte köyünün yegâne geçim kaynağı olan çiftçilik ve çobanlık yaptı. Rivayete göre babasının ölümü üzerine, sahip olduğu topraklara Çağa Ayanı Hendekçioğlu Halil'in el koyması üzerine köyünden ayrılmak zorunda kaldı. Bir süre Dörtdivan Kazası Deveciler köyündeki akrabalarının yanında kaldıysa da daha sonra İstanbul'a gitti. İstanbul'dan Konya'ya oradan Mısır'a geçti. Buralarda âşıkların bulunduğu meclislere katıldı. Derdli'nin hayatına dair bütün bu bilgiler, Ahmet Talat Onay tarafından 1928'de kaleme alınan "Âşık Derdli, Hayatı Divanı" adlı esere dayandırılmaktadır. Âşık Derdli hakkındaki bu ilk müstakil eser daha sonra Derdli üzerine yapılan neredeyse bütün çalışmalara kaynaklık etmiştir. Eserde bizzat yazarı Ahmet Talat Onay tarafından da kabul edilen, Derdli'nin hayatına dair bazı eksiklik ve çoğu dizgi ve baskı hatalarına bağlı olarak yanlışlıklar bulunmaktadır. Bu çalışmada; Derdli'nin şiiri, sanatı ve edebi kişiliği biryana nüfus ve temettuat defterleri ve Osmanlı Arşivinde yer alan konuya ilişkin bazı peraken-de evraktan yararlanılarak onun, ailesi, doğum ve ölüm tarihi, eşkâli, kardeşi, tebaası (hizmetkârı) ve Çağa Kaza Müdürü Hendekçioğlu Halil ile olan ilişkilerine yer verilecektir. Derdli'ye dair elde edilen bu bilgiler, daha önce Derdli'nin hayatı hakkında verilen bilgilerin önemli bir bölümünü tashih ederken, bir bölümünü ise teyit etmektedir. Böylece ağırlıklı olarak tarih disiplini araştırmalarında kullanılan kaynak türlerinden yararlanılarak bir başka disiplin olan edebiyat alanındaki bir konuya açıklık getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Derdli, Çağa Kazası, Nüfus Defteri, Temettuat Defteri, Ahmet Talat Onay.

ABSTRACT

Âşık Derdli is one of the most significant representatives of Turkish folk literature in 19th century. He was born in Şahnalar village affiliated to Bolu District's Yeniçağa Town. He is the son of Ali Ağa and Ayşe Hanım from Kara Hasanoğulları. His real name is İbrahim. At first, he used the Lütüfi pseudonym but he later preferred to use the Derdli pseudonym. Interested in playing saz from an early age, he worked as a farmer and shepherd, the only source of income of his village, together with his father Ali Ağa. Rumor has it that he had to leave his village after Çağa Land Proprietor Hendekçioğlu Halil confiscated his lands upon the death of his father. He stayed with his relatives in Deveciler village of Dörtdivan Town for a while. Then, he went to Istanbul. He went from Istanbul to Konya and from there to Egypt. He attended the assemblies of the minstrels there. All the information regarding the life of Derdli is based on the book called "Âşık Derdli, Hayatı Divanı" written by Ahmet Talat Onay in 1928. This first independent work about Âşık Derdli later became the source of almost all studies on Derdli. As accepted by the writer Ahmet Talat Onay, the work includes certain inaccuracies due to some lacking information about Derdli's life and many misprints. This study includes poems, art and literary identity of Derdli as well as birth and death dates of him and his parents, his appearance, sibling, servants and his relation with Hendekçioğlu Halil, the head of Çağa Town, based on the documents regarding issue within civil registry and temettuat books and Ottoman Archives. This information obtained about Derdli corrects a significant part of the information previously given about his life, and confirms a part of it. Therefore, a subject in the field of literature will be clarified by employing the sources used mainly in the research of the discipline of history. In this respect, the study will set an example for interdisciplinary approach studies.

Keywords: Âşık Derdli, Çağa Town, Civil Registry, Temettuat Books, Ahmet Talat Onay

Giriş

Âşık Derdli 19. yüzyıl âşık edebiyatının en tanınmış simalarından biridir. Şairin şiirlerinde geçen orijinal imlâlı mahlası "t" ile "Dertli" değil, "d" ile "Derdli" dir. Buna istinaden bu çalışmada literatürde yaygın fakat yanlış olarak kullanılan "Dertli" yerine "Derdli" yazımı tercih edilmiştir.

Derdli'nin hayatı ve şiirlerine dair ilk bilgilere, Mithat Kemal Bey'in 1916 tarihli "Ayanlar Devrinde Bolu" adlı eserinde ve yine aynı tarihli Müstakil Bolu Sancağı Salnamesinde rastlamaktayız (Midhat Kemal, 1334/1916, 42-46 - Bolu Salnamesi, 1334/1916, 90-95) Salnamede Âşık Derdli'ye dair yer alan bilgiler, 1921-1925 tarihli Bolu Livası Salnamesinin edebiyat bölümünü kaleme alan dönemin Bolu Milli Eğitim Müdürü Ahmet Talat Bey (Onay), tarafından genişletilmiştir. Ahmet Talat Onay salnamede yer verdiği bilgileri Derdli'ye dair tespit ettiği cönk ve mecmualara ve yaptığı alan araştırmasına dayandırmıştır. Bu araştırma sırasında Derdli'nin torunu Eşref Ağa ile bizzat görüştüğü gibi yöre halkından birçok kimsenin de bilgisine müracaat etmiştir. Bununla birlikte, bütün çabasına rağmen Derdli'nin hayatına dair bilinmeyenleri tam olarak çözemediğini belirtmekte, buna sebep olarak da onun menkıbevi hayatı ile gerçek hayatına dair bilgilerin iç içe girmiş olmasını göstermektedir.¹

(Bolu Salnamesi, 1337/1921: 562-563). Salnamede yer alan yazıları esas alan Ahmet Talat Onay 1928 yılında harf inkılabının hemen öncesinde eski harflerle "Âşık Derdli, Hayatı Divanı" adlı eserini yayınlamıştır. Ancak eserde yer alan bazı eksiklik ve yanlışlıklar bizzat Ahmet Talat Onay tarafından tespit edilmiştir.

Ahmet Talat Onay bahse konu olan eksiklikleri gidermek amacıyla Derdli Divanı'nı yeniden bastırmak istemişse de bu düşüncesini gerçekleştirememiştir. Derdli hakkında zenginleştirerek hazırlamış olduğu notları bir nevi vasiyet niteliğinde, basımını sağlamak üzere Türkiye Yayınevi'nin sahibi Tahsin Demiray'a teslim etmiştir. Tahsin Demiray ise ilgili notları Şemsettin Kutlu'ya vererek Derdli hakkında bir kitap hazırlamasını istemiştir. Şemsettin Kutlu tarafından "Şair Derdli Cilt I-II" adlı eser hazırlanmıştır (Kutlu, 1979). Böylece bir yandan Ahmet Talat Onay'ın vasiyeti yerine getirilirken diğer yandan, 1928 tarihli Derdli Divanı'ndan sonra yine Ahmet Talat Onay'ın notlarını esas alan Derdli üzerine yazılan yazılara kaynaklık eden yeni bir çalışma ortaya çıkmıştır.

¹ Ahmet Talat Onay, Derdli üzerine çalışmalar yaparken Derdli'nin torunlarından Eşref ve Mehmed Ağalarla bizzat görüşmüştür. Ancak onlardan aldığı bilgilerin pek sağlıklı olmadığını şöyle ifade etmektedir. " *Derdli'nin oğlu Seyyid Ali'nin Eşref ve Mehmed ismindeki oğulları halen hayattadırlar köylerinin ileri gelen ailelerinden olup misafirperver insanlardır. Kendisinden büyük babasına dair bilgi aldığım Eşref Ağa elli yaşlarında uyanık zeki bir köylüdür. Fakat ne yazıktır ki dedesinin hayatına dair malumatı tamamen hurafeye karışmış, faydasız bilgilerdir*" (Onay, 1928, 12).

1. Âşık Derdli'nin Köyü ve Ailesi

Âşık Derdli Bolu Sancağına bağlı Çağa Kazası Şahnalar Köyü'nde doğmuştur.² Asıl adı İbrahimdir. Derdli üzerine yapılan çalışmaların çok büyük bir bölümünde, Derdli'nin, "Şahnalar köyünden "Karahüseyinoğlu Bayraktar Ali Ağanın oğlu" olduğu belirtilmektedir (Onay, 1928, 9 ve Konrapa, 1960, 359) Bu çalışmaların bir bölümünde ise aile adı "Karahasanoğlu" şeklinde geçmektedir. Bu farklılığın temel sebebi Derdli üzerine yapılan çalışmaların Ahmet Talat Onay'ın çalışmalarını esas almış olmalarıdır. Ahmet Talat Onay 1921 tarihli "Bolu Livası Salnamesinde" Derdli'nin aile adını "Karahasanoğlu" şeklinde belirtirken salnamedeki bilgilere dayanmasına rağmen, 1928 tarihli "Âşık Derdli, Hayatı Divanı" adlı eserinde "Karahüseyinoğlu" olarak belirtmektedir (Bolu Salnamesi, 1337/1921, 567 ve Onay, 1928, 9). Yukarıda belirttiğimiz 1831 ve 1840 tarihli Çağa nüfus defterleri ile numaralarını verdiğimiz bütün nüfus yoklama defterlerinde Derdli'nin aile adı "Karahasanoğlu" şeklinde geçmektedir. Ayrıca 3283 numaralı Şahnalar köyü temettuat defteri ve bu deftere ait suretlerde de Derdli'nin aile adı "Karahasanoğlu" şeklinde yazılmıştır. (Bkz. Ek 1 ve 2)

1831 tarihli 688 numaralı Çağa Kazası nüfus defterindeki Derdli'nin ailesine ait nüfus kaydı tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Âşık Derdli ve Ailesinin 1831 Tarihli Nüfus Kaydı

Karahasanoğlu Ali bin Ali Amed an kaza-i Gerede ber muceb-i yoklama kayıd şode fi 19 N. Sene 1249 (30 Ocak 1834) fevt fi 25 Ra. Sene 1251 (21 Temmuz 1835)	Oğlu sagir İsmail bu dahi
Diğer oğlu İbrahim bu dahi Sinn 48² reft be Asitane fi 27 S. Sene 1251 amed fi 11 Z. Sene 1252	Bu dahi Ömer veled-i merkum fi 3 L. Sene 1249

² Nüfus ve temettuat defterlerinde geçen Çağa Kazası, yerleşim birimi olarak günümüzdeki Yeniçağa İlçesi değildir. Çağa'da Sultan Mehmed Reşad döneminde, 1909 yılında çok büyük bir yangın meydana gelmiştir. Çağa halkı yangından sonra Gölağazı (Mumpınarı) adı verilen ilçenin bugün bulunduğu yere yerleşmeye başlamıştır. Çağa Gölü kıyısında kurulan yeni yerleşim yerine o yılların yaygın olan anlayışına uygun olarak dönemin padişahı Sultan Reşad'a atfen Reşadiye adı verilmiştir. Atatürk 1934'te gerçekleştirdiği yurt gezilerinden birinde, Gerede ve Reşadiye üzerinden Bolu'ya ulaşmış bu arada uğradığı Reşadiye'de halk ile sohbet etmiştir. Bu sohbet sırasında ahaliden edindiği bilgiye istinaden sonradan kurulan beldenin ismini eski ismine izafeten Yeniçağa adını vermiştir. Geniş bilgi için Bkz. Mehmet Süme, *Evliya Çelebinin İzinde Bolu* Ankara: Bengü Yayınları, 2013, 79 - Yeniçağa Belediyesi, Erişim: 30 Temmuz 2023. <http://www.yenicaga.bel.tr/icerik/29/17/tarihce>,

² Buradaki yaş nüfus sayımının yapıldığı 1831 yılındaki yaş değil, İstanbul'dan döndükten sonra yapılan nüfus yoklama kaydında belirtilmiştir. Bu yoklamanın hangi tarihte yapıldığı belirtilmemekle birlikte İstanbul'dan 1837 yılında döndüğüne göre kayıt 1837 yılından sonraki bir dönemde yapılmış olmalıdır. Bu bilgi yoklama niteliğinde kırmızı kalem ile deftere sonradan yazılmıştır.

Tabloda yer alan sadece şahıs isimleri 1831'deki nüfus sayımına aittir. Şahıs isimleri dışındaki bilgiler sonradan kırmızı kalemle yoklama niteliğinde deftere eklenmiş ve ilgili olayların tarihleri belirtilmiştir. Buna göre 1831 sayımında deftere hane reisi olarak kayıt edilen Derdli'nin babası Karahasanoğlu Ali bin Ali nüfus yoklama kaydı için 30 Ocak 1834'te Gerede'den Şahnalar köyüne gelmiş, 21 Temmuz 1835 tarihinde de vefat etmiştir. Kayıtta yer alan "Ali bin Ali" yazımı bize bir diğer önemli bilgi vermektedir ki o da Derdli'nin dedesinin adının Ali olduğudur. Böylece Derdli'nin soy ağacına daha önce literatürde yer almayan bir kişi daha eklenmiş olmaktadır. Tablodaki "bu dahi" ibareleri Derdli İbrahim, oğlu Ömer ve kardeşi İsmail'in de babaları Ali ile birlikte yoklama amacıyla Gerede'den köylerine geldiklerini göstermektedir. Derdli İbrahim'in kaydının altında yer alan "*reft be Asitane fi 27 S. Sene 1251 amed fi 11 Z. Sene 1252*" ibare ise Derdli'nin, 24 Haziran 1835'te İstanbul'a gittiğini, 19 Mart 1837'de ise geri döndüğü göstermektedir (BOA. NFS. d. 688). Bir başka deyişle bu zaman dilimleri arasında bir yıl dokuz ay İstanbul'da kalmıştır. 1840 yılı nüfus kaydında ise Tablo 2'de görüldüğü üzere Derdli Şahnalar köyünün 22 numaralı hanesinde kayıtlıdır.

Tablo 2: Âşık Derdli'nin 1840 Yılı Nüfus Kaydı

Hane:22 Numara: 51 Diğer ³ Karahasanoğlu uzun boylu kır sakallı İbrahim bin Ali sinn 49	Numara: 52 Oğlu sagir Ömer sinn 7
Numara: 53 Diğer oğlu sagir Seyyid Ali sinn 1	Numara: 54 Karındaşı şâbb-ı emred İsmail bin Ali sinn 15

Babası 1835 yılında vefat ettiği için 1840 sayımında Derdli hane reisi olarak yazılmıştır. Oğlu Ömer'den sonra küçük oğlu Seyyid Ali ardından on beş yaşındaki kardeşi İsmail'in yazımı yapılmıştır. Burada da açıkça görüldüğü üzere aile adı Karahasanoğlu dur.

2. Âşık Derdli'nin Doğum Tarihi

Derdli'nin doğum tarihi yukarıda belirttiğimiz gibi edebiyat bölümü Ahmet Talat Onay tarafından kaleme alınan 1921-1925 tarihli Bolu Livası Salnamesi ve 1928 tarihli Derdli Divanında hicri 1186 yılı olarak gösterilmiştir (Bolu Salnamesi, 1337/1921: 567 ve Onay, 1928: 9). Hicri 1186 yılının miladi karşılığı 1772 dir. Ahmet Talat Onay'ın özellikle Derdli Divanı'nda yer alan bu bilgi daha sonra istisnasız Derdli üzerine yapılan bütün çalışmalarda tekrar edilmiştir.

³ Diğer denmesinin sebebi Şahnalar köyünde 10 numaralı hanede muhtemelen Derdli'nin akrabası olan Karahasanoğlu Mustafa bin İbrahim ikamet etmektedir. Nüfus kayıtlarında isim tekrarlarında ikinci olarak yazılanların başına diğer ifadesi eklenmektedir. Bkz. BOA, Osmanlı Arşivi, *Nüfus Defterleri* [NFS. d.], No. 698.

Nüfus defterlerinin kişiye dair verdikleri en önemli bilgilerden biri kişinin yaşıdır. Sayımların öncelikli amacı askerliğe elverişli erkek nüfusu tespit etmek olduğundan, nüfus defterlerinde tabi olarak kişinin yaşı ön plana çıkarılmıştır. 1840 nüfus sayımında yediden yetmişe sayımı yapılan herkesin yaşı belirtilmiştir.

Derdli'nin hicri 1256/miladi 1840 tarihli nüfus kaydından yola çıkarak onun gerçek doğum tarihini tespit edebiliriz. Bu kayıta Derdli'nin yaşı 49 olarak belirtilmektedir. O dönemde hicri takvim kullanıldığı ve hicri yıl ile miladi yıl arasında 11 günlük fark olduğundan dolayı Derdli'nin yaşını doğru hesaplaya bilmemiz için hicri yıl üzerinden gitmemiz gerekmektedir. Buna göre nüfus sayımının yapıldığı hicri 1256 yılında Derdli 49 yaşında ise, $1256-49=1207$ hicri yılına ulaşırız. 1207 hicri yılının karşılığı miladi 1792 yılıdır. Derdli 1792 yılında doğmuştur. Bu durumda, Derdli'nin doğum tarihi 1792 ise Ahmet Talat Onay 1772 tarihini neye istinaden vermiştir sorusu akla gelmektedir. 9555 numaralı 1251 tarihli Çağa Kazası nüfus yoklama defterinin Şahnalar Divanına ilişkin yazımda Derdli'nin Babası Karahasanoğlu Ali bin Ali'nin ölümü “ *Kara Hasanoğlu Ali bin Ali sinn (yaş) 65, fevt (ölümü) şode fi 25 Rebiyülevvel sene 1251*” şeklinde kayıt edilmiştir (BOA. NFS. d. 9555). Yine hicri yıl üzerinden gideceğimiz hesaplama ile şu sonuca ulaşırız. Derdli'nin babası Karahasanoğlu Ali bin Ali ölüm tarihi olan H. 1251 tarihinde 65 yaşında ise $1251-65=1186$ H. yılına ulaşırız. H. 1186 yılı Ahmet Talat Onay'ın Derdli Divanında verdiği tarihtir ki M. karşılığı 1772 yılıdır. Bu durumda Ahmet Talat Onay'ın “Derdli Divanında” Derdli'nin doğum tarihi için verilen tarih gerçekte Derdli'nin babası Ali bin Ali'nin doğum tarihidir. Kuvvetle muhtemel Ahmet Talat Onay, Derdli üzerine yaptığı çalışmalar sırasında ulaştığı bilgi ve belgeleri değerlendirirken baba ile oğulun doğum tarihini karıştırmış veya bilgi kendisine yanlış aktarılmıştır. Bundan doğan yanlışlıkta tekrarlanmak suretiyle günümüze kadar gelmiştir.

3. Aşık Derdli'nin Fiziki Özellikleri ve Eşkâli

Ahmet Talat Onay, Derdli'nin fiziki yapısına dair, Bolu'nun önde gelen alimlerinden Süreyya Efendi'den naklen şu bilgileri aktarmaktadır.

“İbrahim çelik gibi sağlam vücutlu, gürbüz bir delikanlı idi. Zamanında Çağa, Mengen ve Dörtdivan bölgelerinde cündilikte (binicilik) fevkalade ileri gitmişti. Bu cihetle ata binmek ve cirit atmak hususlarında mahir olan İbrahim Mısır'a vardığında Mehmed Ali Paşa'nın cirit alayını seyrederken tedarik ettiği bir atla fevkalade maharet ibraz etmekle nazarı dikkati celp etmiş ve Mehmed Ali Paşa'nın sarayına kahveci yamağı olarak alınmıştır” (Onay, 1928, 5).

Derdli'nin eşkâline gelince; nüfus defterleri sayımı yapılan şahısların eşkâli hakkında da bilgi vermektedir. Onların kır, ak ve kara şeklinde sakalı ve bıyığı belirtilirken, kısa, orta ve uzun şeklinde boyları tespit edilmiş, son olarak da yaşlarına yer verilerek eşkâl tamamlanmıştır. 1840 nüfus sayımında,

Derdli'nin eşkâli, "*Karahasanoğlu uzun boylu kır sakallı İbrahim bin Ali sinn 49*" şeklinde verilmiştir. (BOA, NFS. d, No. 698)

4. Âşık Derdli'nin Çocukları ve Torunları (Derdli Ailesinin Seceresi)

Derdli üzerine yapılan bütün çalışmalarda onun Ömer ve Seyyid Ali isminde iki oğlunun olduğu belirtilmektedir. Bizim kullanmış olduğumuz, defterlerdeki veriler bu bilgiyi teyit etmektedir. Tablo 2'de görüldüğü üzere 1840 tarihi itibarıyla Derdli'nin 7 yaşında Ömer ve 1 yaşında Seyyid Ali isminde iki oğlu bulunmaktadır. Derdli'nin çocukları ve torunları bahsinde mevcut bilgilere bizim yapacağımız katkı, nüfus yoklama defterlerinden yararlanarak bu çocukların hayatlarında yer alan önemli dönüm noktalarına değinmek olacaktır.

Tablo 1'de görüldüğü üzere 1831 tarihli nüfus defterine sonradan Derdli'nin büyük oğlu Ömer'in doğum tarihi "3 Şevval 1249" olarak düşülmüştür. Bu tarihin miladi karşılığı 13 Şubat 1834'tür. H.1249/M.1834 tarihi nüfus yoklama defterlerinde yer alan ve Ömer ile ilgili gelişmelerin yer aldığı defterlerde de aynı tarih yer almaktadır (BOA. NFS. d, 9569, 9570, 9571, 9581). Derdli'nin oğlu Ömer'in 1 Aralık 1859 yılında Mustafa adında bir oğlu dünyaya gelmiştir (BOA. NFS. d, No. 9569). Oğlu dünyaya geldiğinde 25 yaşında olan Ömer bir yıl sonra askerlik yaşını aştığı gerekçesiyle Asâkir-i Redife'ye⁴ çağrıldı (BOA. NFS. d, No. 9570). 1861 yılında ise İstanbul'a giderek piyade Asâkir-i Redife birliklerine katıldı (BOA. NFS. d, No. 9571). Ömer askerde iken 26 Şubat 1862'de kendi adını verdiği ikinci oğlu Ömer dünyaya geldi (BOA. NFS. d, No. 9571). Ancak bu çocuk uzun ömürlü olmadı. 3 Şubat 1864 yılında kendisi halen askerde iken vefat etti. Aynı yıl içinde, 16 Ağustos 1864'te Ömer'in Kamil isminde bir oğlu daha dünyaya geldi. Günümüzde Derdli'nin soyundan gelen insanların Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, alt-üst soy bilgisi sorgulama sayfasında ailenin geçmişi 1864'te doğan Kamil'e kadar gitmektedir. Kamil'den geriye doğru takip ise bizim elde ettiğimiz bilgilerle yapılarak Derdli'nin dedesine kadar ulaşılmaktadır. Günümüzde Derdli ailesini temsil eden şahısların izni alınarak Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, alt-üst soy bilgisi sorgulama verileri ile nüfus defterlerindeki veriler birleştirilerek Derdli ailesinin şeceresi çıkarılmıştır (Bkz. ek 3).

Derdli'nin küçük oğlu Seyyid Ali ise 1838 yılında doğdu (BOA. NFS. d, 9571, 9575, 9579). Seyyid Ali'nin 7 Nisan 1861 yılında Lütfi adını verdiği oğlu dünyaya geldi. Lütfi adı Derdli'nin ilk mahlasıdır. Seyyid Alinin çocuğuna dedesi Derdli'nin ilk mahlası olan Lütfi adını vermesi oldukça anlamlıdır. Seyyid Ali 17 Ağustos 1861'de askerlik çağına geldiği için Asâkir-i Redife'ye yazıldı. Seyyid Ali askerde iken ikinci oğlu Halim 9 Aralık 1863'te doğdu.

⁴ Asakir-i Redife Ordusu, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adıyla oluşturulan yeni orduya destek sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bkz. Özcan, 2007, 34/524-526.

5. Âşık Derdli'nin Kardeşi ve Kardeşliği Meselesi.

Derdli'nin hayatına ilişkin literatürde yine Ahmet Talat Onay'ın çalışmalarına dayandırılarak ortaya konulan; *"Mısır'dan dönüşünde kendisine kardeş edindiği İsmail İsminde bir Arnavud'u da beraberinde getirmiş, babasından kalan arazinin bir kısmını ona vermiştir. Halen İsmail'in çocukları bu araziye mutasarrıftır"* şeklinde bir anlatım yer almaktadır (Onay, 1928, 11).

Derdli'ye ilişkin ele aldığımız birçok konuda atıfta bulunduğumuz verileri tablo 1 ve tablo 2'de yer alan 1831 ve 1840 tarihli nüfus kayıtlarında İsmail'in Derdli'nin öz kardeşi olduğu açık bir şekilde görülmektedir. 1831 kaydında Derdli'nin babası Karahasanoğlu Ali bin Ali hayatta olduğu için hane reisi olarak görülmektedir. Hemen arkasından oğlu İsmail'in kaydına yer verilmiştir. Daha sonra ise evli olduğu halde babası ile aynı haneyi paylaşan Derdli ve oğlu Ömer kayıt edilmiştir. 1840 sayımına gelindiğinde ise Derdli'nin babası 1835'te vefat ettiği için bu kez Derdli hane reisi olarak kayıt edilmiştir. Daha sonra büyük oğlu Ömer arkasından küçük oğlu Seyyid Ali ve son olarak ta bu tarihte on beş yaşında olan kardeşi İsmail'in kaydı yapılmıştır. Burada babasının ölümünden sonra kardeşi İsmail'in sorumluluğunu Derdli'nin üstlendiğini görüyoruz. İsmail'in Derdli'nin kardeşi olduğuna ilişkin diğer bir kayıt ise 1845 tarihli Şahnalar köyü temettuat defterinde yer almaktadır. Tablo 3, Şahnalar köyü temettuat defterindeki Derdli'ye dair kayıttan yararlanılarak hazırlanmıştır. 20 numaralı hanenin reisi Derdli'den sonra açık bir şekilde *"kardeşi İsmail"* ibaresi yer almaktadır (BOA. ML. VRD. d, No. 3283). Peki bu durumda yanlış olarak *"kardeşliği Arnavud İsmail"* bilgisi nereden kaynaklanmaktadır? Derdli'nin Arnavut Mehmed isminde bir tebaası (hizmetkârı) bulunmaktadır. Kuvvetle muhtemel Ahmet Talat Onay'ın Derdli'ye dair araştırmaları sırasında kendisine aktarılan rivayetlerde hizmetkârı Arnavud Mehmed ile kardeşi İsmail'e dair bilgiler yanlış aktarılmış veyahut isimleri karıştırma işi Ahmet Talat Onay tarafından yapılmıştır. Arnavut Mehmed'e dair bilgiler aşağıda verilecektir.

Derdli'nin kardeşi İsmail 28 Ekim 1853'te Redif-i Asakir-i Şahane'ye katılmak için İstanbul'a sevk edilmiştir (BOA. NFS. d, No. 9562). İsmail beş yıl askerlik süresini tamamladıktan sonra 24 Ağustos 1858'de köyüne dönmüştür (BOA. NFS. d, No. 9565). İsmail'in 30 Mart 1863'te bir oğlu oldu. İsmail çocuğa babası, Karahasanoğlu Ali'nin adını verdi (BOA. NFS. d, No. 9577). İki yıl hayatta kalan bu çocuk 1 Aralık 1865'te vefat etti (BOA. NFS. d, No. 9586).

6. Âşık Derdli'nin Tebaası (Hizmetkârı) Arnavut Mehmed

1831 ve 1840 nüfus defteri kayıtlarında Derdli'nin ailesi ile ilgili olarak Arnavut Mehmed kaydı yoktur. Ancak Arnavut Mehmed 1840 tarihli nüfus defterinde Şahnalar köyünün sonunda hane numarası verilmeden 61 sıra numarası ile *"Orta boylu sarı bıyıklı Arnabut (Arnavut) Mehmed bin Mehmed Sinn 30"* şeklinde yazılmıştır (BOA. NFS. d, No. 698) Bu bilgiye istinaden Arnavut Mehmed'in Şahnalar köyüne sonradan gelip yerleştiği sonucunu

çıkartabiliriz⁵. Aradan beş yıl geçtikten sonra 1845 yılı Şahnalar köyü temettuat kaydında ise, “Hane: 20 numara 1 İbrahim bin Ali (Derdli) numara 2 kardeşi İsmail, numara 3 tebaası (hizmetkârı) Arnabud (Arnavud) Mehmed” kaydı yer almaktadır (BOA. ML. VRD. d, No. 3283). Tebaa her ne kadar hizmetkar anlamında kullanılsa da burada Derdli'nin Şahnalar köyüne sonradan gelen Arnavut Mehmed'e sahip çıktığı gerek tarlasından gerekse hayvanlarından yaralanma imkanı sunduğunu söyleyebiliriz. Bir kardeşlik edinmeden söz edilecekse Derdli'ye dair literatürde belirtildiği şekliyle Derdli'nin kardeşliği İsmail değil Arnavut Mehmeddir⁶. Öz kardeşi ise İsmail'dir. Çünkü Derdli'nin hane reisi olduğu 20 numaralı hanenin temettuat yazımı yapılırken Derdli'nin mal varlığından 498,5, kardeşi İsmail'in rençberliğinden, 310, tebaası Arnavut Mehmed'in rençberliğinden 200 toplamda ise 1008,5 kuruş temettuat hesaplanmıştır. Tablo 3'te 20 rakamı hane numarasını numara 1, 2 ve 3 ise 20 numaralı hanede kaç ailenin yaşadığını göstermektedir. 1831 nüfus kaydında hane numarası verilmemiştir. 1840 nüfus sayımında, Derdli Şahnalar köyü 22 numaralı hanede kayıt edilmiştir. Daha sonra ise bütün nüfus yoklama ve temettuat defterlerinde Derdli'nin hane numarası 20 olarak kayıt edilmiştir.

Tablo 3: Aşık Derdli'nin 1845 Yılı Temettuat Kaydı

Âşık Derdli'nin Sahip Olduğu Mal Varlığı	Geliri (Kuruş)
Hane: 20 Numara 1: Karahasan oğlu İbrahim bin Ali (Derdli) Numara 2: Kardeşi İsmail erbâb-ı ziraatten idüğü, Numara 3: Tebaası Arnabud (Arnavud) Mehmed	
Sene-i sabıkada vergü-yi mahsusasından bir senede vermiş olduğu	230
Aşar vergisi olarak sene-i sabıkada ita eylemiş olduğu: Hinta 4,5 kile: 27 kuruş, Şair: 3,5 kile: 17,5 kuruş Ceman yekün: 44,5 kuruş	44,5
Adet-i ağnam rüsumu: Ganem: 8, Keçi: 34	

⁵ Osmanlı nüfus ve temettuat kayıtlarında mahalle ya da köye sonradan gelen veya müstecir (kiracı) konumunda olan şahıslar defterde mahalle veya köyün sonuna yazılmıştır. Bkz. BOA. ML. VRD. d, No. 3088 - BOA. ML. VRD. d, No. 3207.

⁶ **Kardeşlik edinme:** Bolu ve çevresinde günümüzde de yaşatılan bir kültür unsurudur. Buna göre kişiler genellikle daha çocukluk çağında, kendi akranları arasından çok sevdiği, hemen her konuda anlaşabildiği bir kimseyi kardeşlik edinmekte ve o andan itibaren arkadaşına kardeşliğim diye hitap etmektedir. Bu kardeşlik bir ömür boyu sürmekte kan bağı olan kardeşlikten adeta hiçbir farkı olmamaktadır. Birbirini kardeşlik edinen kimseler evlenip çocuk sahibi odluklarında da her birinin çocukları kendilerini kardeş çocukları gibi görmekte ilişkiler kardeşlik hukuku içinde sürdürülmektedir. Genellikle aynı mahalle veya köyde yaşayanlar çocukluk çağında birbirlerini kardeşlik edinse de hayatın herhangi bir evresinde de kardeşlik edinme gerçekleşebilir. Çarşıda pazarda bir ticari faaliyeti birlikte yürüten veya aynı umre veya hac kafilesinde yer alan kimselerin de ileri yaşlarda kardeşlik edindikleri görülmektedir.

Mezru, Gayrimezru tarla dönüm: 35-12,5=22,5 Mezru sene 60: 22,5-12,5=10 Mezru sene: 61 Hasılat-ı seneviyyesi: Sene 60:400,5 kuruş, Sene 61: 702	1102,5
Sağman ağnam res 4 hasılat-ı seneviyyesi sene 60 tahminen:	16
Sağman keçi res 20 hasılat-ı seneviyyesi sene 60 tahminen	60
Dişi kuzu res 2 altmış iki senesinde hasılat alınacağı	
Erkek ağnam res 4 hasılat-ı seneviyyesi 60 senesi tahminen	8
Erkek keçi res 14 hasılat-ı seneviyyesi 60 senesi tahminen	14
Erkek kuzu res 1	
Dişi oğlak res 12 altmış iki senesinde hasılat alınacağı	
Erkek oğlak res 13	
Mecmuundan bir senede tahminen temettuatı	498,5
Zuhurat kardeşinin rençberliğinden	310
Tebaası Arnavud Mehmedin rençberliğinden	200
Toplam Temettuatı	1008,5

7. Âşık Derdli'nin Ayanlığı Meselesi ve Zimmetine Para Geçirdiği İddiası

Derdli'ye ilişkin literatürde, Derdli'nin Çağa Kazasına ayan atanması, Sultan II. Mahmud'un sosyal alanda giriştiği yeniliklerden biri olan fesin getirilmesi yönündeki tasarrufuyla ilişkilendirilmektedir. Sultanın yaptığı çeşitli yenilikler şairlerin şiirlerine ve deyişlerine konu olmuştur. Bu dönemde yapılan yeniliklere taraftar olan şairlerden biri olan Derdli de fese dair bir kaside yazdı. Bu kasideyi vaktiyle Bolu mutasarrıflığı yapmış olan Koca Hüsrev Paşa aracılığı ile II. Mahmud'a sundu. Sultan Mahmud kendisine takdim edilen kaside karşılığında bir ihsanda bulunarak, Derdli'yi Hendekçioğlu Halil Ağa'nın yerine Çağa Kazası ayanı olarak atadı. Ahmet Talat Onay bu anlatımları M. Fuad Köprülü'ye aktararak doğru olup olmayacağı yönündeki görüşünü sorar. Aldığı cevap, "*Derdli gibi derbeder bir aşığın ayan olarak atanma ihtimali yoktur*" şeklinde olmasına rağmen, daha sonraki anlatımlarında Derdli'yi çağa ayanı olarak göstermektedir (Kutlu, 1979, 19, 20). II. Mahmud fes kullanımına dair fermanını 1829'da yayınladı. Bu durumda iddia edilen ayanlık Derdli'ye 1829'dan sonra verilmiş olmalıdır. Arşiv kayıtlarında Derdli'nin ayanlığına dair herhangi bir belgeye rastlanmamıştır.

Hemen her konuda Ahmet Talat Onay'ı referans alan Derdli üzerine yapılan çalışmalarda, Derdli'nin ayanlığı ve bu sırada rüşvet aldığı için görevinden azledildiği konusunda farklı yorumlar ortaya çıkmıştır (Tek, 2018, 66-68.). Bunlardan bazılarında onun ayanlığına ve bu sırada rüşvet aldığına ihtimal verilmez özellikle yardımsever, merhametli bir kişilik ön plana çıkarılmaya çalışılırken, bazılarında ise kısa süreliğine de olsa ayanlık yaptığı

yönünde görüşler beyan edilmiştir (Özkaya, 1986, 52- Konrapa, 1964, 361-Keleş, 2007, 102- Birgören, 2011, 6,7)

Yukarıda belirttiğimiz üzere arşiv kaynaklarında Derdli'nin ayan olduğuna dair herhangi bir belge yoktur. Ancak Hendekçioğlu Halil Ağanın kaza müdürlüğüne dair belgeler bu konuya açıklık getirir mahiyettedir.⁷

Hendekçioğlu Halil Ağa kaza müdürlüğü boyunca ahaliye karşı kötü bir tutum sergilemiştir. Ahalinin resmi işlerini yerine getirmek amacıyla izinname, tapu, kira vb. işler adına harçlar tahsil ettiği halde bu işlemlerin büyük bir bölümünü sonuçlandırmamıştır. Çağa mahalle ve köylerindeki ahaliden topladığı vergileri mal müdürlüğüne teslim etmemiştir. Hakkında ahalinin toprağına el koyma ve rüşvet suçlamaları da dile getirilmektedir. Halil Ağa kimi zaman ise çalıştırdığı kişilerin hak ettiği parayı tam olarak ödememiştir. Örneğin Şucaaddin karyesinden Kadioğlu Kara Halil Ustayı, Çağa deresi üzerinde inşa ettirdiği iki ocak değirmende yevmiye 12 kuruştan 100 gün çalıştırmış Halil ustanın hak ettiği 1200 kuruş ücret karşılığında sadece 250 kuruş ödemmiştir. Kaza müdürü Hendekçioğlu Halil'in mağdur ettiği kişiler dilekçe vererek mahkemeye müracaat etmişler her biri mahkemede hazır bulunarak şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Ayrıca Çağa ve köylerinden ordunun ihtiyacı için toplanıp Akçaşehir (Akçakoca) iskelesinden sevk dilen erzak karşılığında ahaliye ödenmesi için Bolu mal sandığında 19753 kuruş 2 para ayrılmıştı. İlgili parayı hak sahiplerine dağıtmak üzere alan Halil Ağa bu parayı zimmetine geçirmişti. (BOA. MVL. 598-19) Konu hakkında Çağa kaza meclisince düzenlenen 64 mühürlü mazbata Bolu meclisine sunulmuştur. Bütün bu gelişmelerin sonunda Hendekçioğlu Halil Ağa 28 Ağustos 1859'da görevinden azledilmiştir. Hendekçioğlu Halil Ağa bütün suçlamaları kabul edip zimmetine geçirdiği paraları sahiplerine vereceğine dair mühürlü beyanda bulunmuştur. Halil Ağanın yerine Çağa halkından Hafız Ahmed Efendi önce vekâleten, 16 Nisan 1860'tan itibaren ise asaleten kaza müdürü olarak atanmıştır. Ancak bir müddet sonra sabık müdür Hendekçioğlu Halil Ağa kaza müdürü Hafız Ahmed Efendinin işlerine müdahale etmeye başlamış, bu da yine halkın şikâyetlerine konu olmuştur. (BOA. MVL. 598-19- BOA. AMKT. UM. 408. 48) Hafız Ahmed Ağa 26 Mart 1862'de her kadar işlerini görece kimsesinin olmaması gerekçesi ile kendi isteği ile kaza müdürlüğünden istifa etmiş olsa da bu istifanın Hendekçioğlu Halil Ağa'nın baskılarıyla ilgili olması muhtemeldir. Hafız Ahmed Ağa'nın yerine kaza müdürlüğüne İbrahim Edhem Bey getirildi. (BOA. MVL. 629-31)

Osmanlı Devleti'nin resmi belgelerine dayalı olarak yapmış olduğumuz bu anlatımda, Hendekçioğlu, Halil, onun azliyle yerine gelen bir kaza müdürü, Hendekçioğlu Halil'in onunla mücadelesi, rüşvet ve zimmetine para geçirme, kısacası, Derdli litaretüründe onun ayanlığı meselesinde anlatılan bütün hususlar var bir tek Derdli yoktur. Gerçekte yaşanan bu olaylar halk

⁷ 1839'da Tanzimat'ın ilanıyla birlikte ülke yönetimi yeniden düzenlenirken kaza merkezlerine kaza müdürleri atandı. Böylece ayanlık uygulamasına son verilmiş oldu. Ancak bu kez eski dönemin ayanları kaza müdürü olarak atanmıştır. (Akdağ, 1963, 14-51)

anlatılarında onun hayatıyla ilişkilendirilmiş gibi görünmektedir. Bunun sebebi de kuvvetle muhtemel başlangıçta Dardli ve ailesinin Hendekçioğlu Halil Ağa'nın kaynakların deyimi ile "zulm, taaddi ve nizamsız" uygulamalarına maruz kalmış olmasıdır.

Dardli hakkındaki anlatıların bir bölümünden yola çıkarak, halkın nazarında onun kimliği etrafında bir kahraman kalıbı oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu kahramanlık kalıbında Dardli doğruyu, iyiyi ve mazlumı temsil ederken, Halil Ağa kötüyü, zulmü ve adaletsizliği temsil etmektedir. Ayanlık meselesinde ise Dardli'nin her zaman fakirin ve çaresizin yanında olması zenginden alıp fakire veren bir rol üstlenmesi söz konusudur. Bu yöndeki anlatılarda rüşvet yemediği halktan topladığı vergileri bu yolda kullandığı için zamanında teslim edemediği belirtilmektedir. Görevden alınması ise kendisine düşman olanların şikâyeti üzerine gerçekleşmiştir. Bütün bu hususlar Dardli etrafında halk tarafından oluşturulmaya çalışılan kahraman tipinin özelliklerini ortaya koymaktadır (Tek, 2018, 67).

Dardli'nin ayanlığı hususunda bir meseleye daha açıklık getirmek gerekmektedir. O da bu gün Dardli'nin soyundan gelen ailenin Şahnalar köyünde ve Çağa'da "Ayanlar Sülalesi" olarak adlandırılmalarıdır. Bu adlandırmaya istinaden Dardli'nin ayanlık yapmış olabileceği ifade edilmektedir (Keleş, 2007, 102). Bu husus akla yatkın gibi görünmektedir. Ancak bu konuda şunları da göz ardı etmemek gerekir. Dardli nüfus ve temettuat defterlerinde Karahasanoğlu lakabı ile kayıt edilmiştir. Karahasanoğlu lakabı sadece Çağa'nın Şahnalar köyünde değil, bölgeye oldukça yakın Gerede ve Dört Divan'da da bulunmaktadır. (BOA. NFS. d. 702-BOA. NFS. d. 707) Hatta 1845 yılı itibarıyla Dörtdivan kaza müdürü Karahasanzade/Karahasanoğlu, Ahmed Ağa bin Hasandır (BOA. TMT. d. 3438). Bir başka deyişle Karahasanoğlu ailesi bir ayan ailesidir. Ayanlar döneminde ayan ailelerinin fertleri sadece kendi beldelerinde değil yakın çevre ve köylerde de bulunuyordu. Bu bilinçli bir tercihti. Çünkü böylece daha geniş bir çevrede nüfuz sahibi oluyorlardı. Kuvvetle muhtemel Dardli'nin köyü Şahnalar'da ve Gerede de bulunan Karahasanoğulları ile Dörtdivan'da ayan olan Karahasanoğulları aileleri birbirinin akrabasıydı. Şahnalarda bulunan ayanlar sülalesi ise onların günümüzdeki temsilcileridir. Bizim kanaatimiz eldeki veriler ışığında Dardli'nin II. Mahmud tarafından Çağa Kazası ayanı olarak atanmadığı yönündedir.

8. Âşık Dardli'nin Ölümü

Dardli'nin hayatının safhalarına ilişkin verilen bilgilerin birçoğunda olduğu gibi ölüm tarihi konusunda da 1845, 1846 ve 1848 yılı olduğu yönünde farklı görüşler bulunmaktadır (Yüce, 1994, 186). Ahmet Talat Onay, "Ankara'da 1263 tarihinde ve muarızlarından Diyarbakirli Şeyh Hacı Mustafa Efendi merhumla aynı günlerde irtihal ederek Koyunpazarı'ndaki Câmiin kabristanına defnedilmiştir." bilgisini vermektedir (Onay, 1928: 28). H.1263 yılının miladi karşılığı 1846 yılıdır. Onay 1940 tarihli bir başka çalışmasında ise Ankaralı Sadullah İzzet Efendinin "Mecmua-i Müntehabat" adlı eserindeki

Derdli'nin hayatına ilişkin bilgilere istinaden Derdli'nin ölüm tarihini H.1261 miladi 1845 olarak vermektedir (Kurnaz, 1999, 22). Her ne kadar hicri tarihi miladi tarihe dönüştürme durumunda artık yıl meselesinden dolayı bir yıllık farklılık önem arz etmese de Derdli'nin ölüm tarihini belirleme hususundaki bizim katkımız, onun ölüm tarihini gün ay yıl olarak tespit etmek olacaktır. 1845 tarihli nüfus yoklama defterinde Derdli'nin ölümüne dair kayıt "*Fevt (ölüm) fî gurre⁸-i Muharrem 1261(10 Ocak 1845)*" şeklindedir (BOA. NFS. d, No. 9560) Bu konudaki bir diğer bilgi ise Derdli'nin ölümü üzerine 1845 tarihli Şahnalar köyü temettuat defterinde, ona ait kaydın üzerine, yine "*fevt fî gurre-i muharrem sene (12)61*" ibaresi düşülmüştür (BOA. MLVRD. d. 3283). Nüfus yoklama defterindeki bilgiyi teyit eden bu kayıt ile Derdli'nin vergi mükellefiyeti düşürülmüştür. Kısaca bu bilgilere istinaden Derdli 10 Ocak 1845 tarihinde vefat etmiştir.

Derdli'ye ait literatürde Derdli'nin son yolculuğunu Ankara'ya yaptığı belirtilmektedir. Hayatının son yıllarını gurbette yoksulluk ve sefalet içinde geçiren Derdli yaşadığı olaylar nedeniyle yorgun ve bitap düşmüştür. Derdli'yi Ankara'da Alışan Bey adlı bir şahıs himaye etmiştir. Ölüm günü ise Ankaralı Sadullah Efendi'nin mecmuasındaki kıssaya dayandırılmaktadır. Buna göre Alışan Bey'den helallik isteği bir günün sonunda vefat etmiş ve cenazesi ertesi gün Alışan Bey tarafından Samanpazarı semtindeki Koyunpazarı Camii'nin haziresine defnedilmiştir (Kutlu, 1979, I- 26)

Belgelerin bize sunduğu bilgiler ışığında Derdli'nin Ankara'da sefalet içinde öldüğü bilgisine şimdilik ihtiyatlı yaklaşmamız gerektiği kanaatindeyiz. Osmanlı Devleti'nde ilk genel nüfus sayımının yapıldığı 1831 yılından, Derdli'nin ölüm tarihi olan 1845 yılına kadarki istisnaları olmakla birlikte her altı ayda bir yapılan nüfus yoklamalarına ait defterlerden kırk iki tanesi taranmıştır. Derdli'nin Ankara'ya gittiği yönünde her hangi bir kayda rastlanmamıştır. Şayet bu zaman diliminde Ankara'ya gitmiş olsaydı, nüfus yoklamasının yapıldığı tarih aralığını verdikten sonra " ...zarfında Çağa kazasında mukim Ahâli-i İslamın tevellüd ve vefat eden ve taşraya gidip gelenlerin yoklama defteridir" şeklinde başlayan defterlerin Şahnalar köyüne ait bölümde Derdli'nin kaydına rastlardık. Nitekim yukarıda Derdli'nin ailesine ilişkin verdiğimiz bilgilerin büyük bir bölümü bu defterlerdeki kayıtlardan elde edilmiştir. Kuvvetle muhtemel Derdli Ankara'ya bu tarihlerden önce gitmiştir ki buda ölümüyle alakalı olamaz.

Tablo 3'te bilgileri verilen Derdli'ye dair Temettuat kaydının yer aldığı 3283 numaralı defterin kaydı 1845'te yapılmıştır. Defterin orijinal nüshasındaki "seneyi sabıkada vergi-yi mahsusadan vermiş olduğu 230 kuruş" ibaresi defterin iki suretinden birinde "vergi olarak müteveffa (ölmüş) İbrahim'in vermiş olduğu 230 kuruş" şekline dönüştürülmüştür. Diğer nüshada ise Derdli'ni aşar ve vergi-yi mahsusa bilgilerine hiç yer verilmemiştir. Bu bilgiler Derdli'nin temettuat kaydı yapıldıktan çok kısa bir süre sonra

⁸ Gurre: Hicri takvime göre ayın ilk günü demektir (Devellioğlu, 1984, 352).

öldüğünü gösterir. Bu konuda bir diğer husus ise Derdlinin son günlerini yokluk ve sefalet içinde gurbette geçirdiği bilgisi idi. Oysa Derdli 1844/45 temettuat kayıtlarına göre 1008,5 kuruş yıllık gelir ile 25 haneli Şahnalar köyünde geliri yüksek olan aileler arasında yer almaktadır (BOA. MLVRD. d. 3283).

Osmanlı Devlet'inde nüfus yoklama işlemleri imamlar tarafından takip edilirken 1834'te muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine muhtarlar tarafından takip edilmeye başlanmıştır. Defterlerdeki doğum veya ölüm hadiselerinin gün ay ve yıl olarak yazılmış olması, bir belde bu tür gelişmeler olduğunda bunu haber alan muhtarın ivedilikle yoklama defterine kayıt ettiğini göstermektedir. Buna bağlı olarak Derdli'nin Ankara'da vefat etmesine ihtiyatlı yaklaşmamızı gerektirecek bir diğer husus ise, onun ölüm tarihinin hem nüfus yoklama defterine hem de temettuat defterine gün ay yıl olarak yazılmış olmasıdır. O günün şartlarında haberleşme ve ulaşım imkânları düşünüldüğünde Ankara'da vefat eden bir kimsenin vefat tarihinin gün ay yıl olarak Çağa Kazasına bağlı Şahnalar köyü muhtarlığına iletilmiş olması pek mümkün gözükmemektedir. Özellikle sefalet içinde öldüğü cenazesi yakınları dışında başka şahıslar tarafından defnedildiği iddia edilen bir kimse için bu husus daha da müşkül hale gelmektedir.

Derdli'nin ölümüyle ilgili belirtilmesi gereken bir diğer husus ise mezarının Ankara'dan Yeniçağ'a nakli meselesidir. Bu hususta Derdli için anıt mezar yapımı ve nakil işleminin hemen her safhasında bulunan İhsan Tevfik Alpman 07.03.1984 tarihinde kendisi ile yapılan bir söyleşide uzun anlatımı içinde şu bilgilere yer vermektedir.

"... Nakil için gerekli olan şartları yerine getirdik bize müsaade ettiler ve kazmaya başladık. Neticede kemikler çıktı, kafatası kemiklerinin tamamı çıktı. Yalnız dişlerinden bir tanesi krom kaplama diğerleri henüz kafasından ayrılmamıştı. ... Bu defa tereddüte düştük sonra şunu düşündük Derdli, Mısır'a gitmiş, İstanbul'a gitmiş, Ankara'yı dolaşmış. O zaman dışçilikte krom kaplama Türkiye'de yapılmıyormuş. ...Neticede kemikleri lahite koyduk bir de tören yaptık." (Akyoloğlu, 2015, 59)

Dışçilikte krom uygulaması 1886'da geliştirildi 1889'da ise patenti alındı (Kızılkaya, 25.07.2023). Bu bilgiye istinaden 1845'te vefat eden Derdli için 1955'te yapılan nakil işleminin sembolik bir işlem olduğu değerlendirilmesini yapabiliriz. Bizim kanaatimiz Derdli'nin vefatının Ankara ile ilişkilendirilmesinin sebebi onun vasiyet şeklindeki beyitidir.

*"Mevtimde Münecimler Tepesi mansıbım olsun
Taşları cevahirdir anın, toprağı zerdir"*

Derdli bu beyitte makamı/mezarı olarak Ankara'daki Münecimler Tepesini işaret etmektedir⁸. Kuvvetle muhtemel bu beyitten yola çıkılarak Derdli'nin vefatına dair bir menkıbe geliştirildi.

Sonuç

Âşık Derdli'nin hayatına dair ilk müstakil çalışma 1921- 1923 yıllarında Bolu Milli Eğitim Müdürü olan Ahmet Talat Onay tarafından yapılmıştır. Ahmet Talat Onay'dan günümüze Derdli üzerine çalışma yapanlar onun izinden giderek çalışmalarından yararlanmışlardır. Özellikle 1928'de yayınlanan "Âşık Derdli Hayatı Divanı" adlı eser Derdli konusunda temel kaynak olmuştur. Fakat bu husus bazı sakıncaları da beraberinde getirmiştir. Şöyle ki eserde bizzat yazarı Ahmet Talat Onay tarafından da dile getirilen Derdli'nin hayatına dair bazı eksiklik ve yanlışlıklar bulunmaktadır. Eserdeki bu eksiklik ve yanlışlıklar onu esas alan diğer çalışmalarda da devam ettirilmiştir.

Derdli'ye dair tespit etmiş olduğumuz bilgiler, daha önce Derdli'nin hayatı hakkında verilen bilgilerin önemli bir bölümünü tashih ederken bir bölümünü ise teyit etmektedir. Arşiv belgelerinden yararlanarak Derdli'nin hayatına dair elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz.

Öncelikle, Derdli'ye dair anlatımlarda Karahüseyinoğlu veya Karahasanoğlu şeklinde geçen aile adının Karahasanoğlu olduğu belirlenmiştir. Böylelikle aile adı konusundaki ikili kullanım bir sonuca bağlanmıştır. Yine Ahmet Talat Onay'a dayandırılarak H. 1186, M. 1772 olarak belirtilen Derdli'nin doğum tarihi nüfus defterleri verilerine dayandırılarak yapılan hesaplama ile H. 1207 M. 1792 yılı olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde nüfus yoklama defterleri verilerinden yararlanarak babasının ölüm tarihi olan *25 Rebiyülevvel sene 1251* tarihinden yola çıkarak babası Ali bin Ali'nin H. 1186, M. Miladi 1772 yılında doğduğunu tespit edilmiştir. Böylece Derdli ile babasının doğum tarihlerinin karıştırılmış olduğu anlaşılmıştır.

Derdli'nin babasına dair "Ali bin Ali" kaydından yararlanarak dedesinin adının da Ali olduğu tespit edilmiş oldu ki böylece aile şeceresine bir kişi daha eklendi. 1840 nüfus sayımındaki, "Karahasanoğlu uzun boylu kır sakallı İbrahim bin Ali sinn 49", şeklindeki kayıttan yararlanılarak Derdli'nin eşkâli tespit edilmiştir.

Derdli'nin Ömer ve Seyyid Ali adında iki oğlu olduğu biliniyordu. Bu bilgi nüfus ve temettuat kayıtlarına istinaden teyit edilmiş oldu. Bunun yanında Derdli'nin oğulları Ömer ve Seyyid Ali'nin hayatlarına dair yeni bilgiler elde edildi. Böylece Derdli ailesinin şeceresi tamamlandı.

⁸ Münecimler Tepesi; geçmişte Ankara'nın Hisar altındaki büyük mağazaların bulunduğu mevkidir. Münecimler Tepesi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir yandan medrese ve tekkelerin diğer yandan edebi faaliyetlerin sürdürüldüğü kahvehane, konak, bağ ve bahçelerin merkezi olmuştur. Halk şairlerini koruyup kollayan Alışan Beyin konağı ve Pilâvoğlu Hanı burada bulunan edebiyat merkezlerinden bir kaçıdır (Tonga, 2014, 87-199).

Derdli'ye dair literatürde kardeşi İsmail ve hizmetkârı Arnavut Mehmed bir birine karıştırılıyordu. İsmail'in Derdli'nin öz kardeşi Arnavut Mehmed'in ise hizmetkârı olduğu tespit edilerek hayatlarına dair detaylara yer verilmiştir. Böylece Derdli'nin kardeşliği meselesi aydınlatılmıştır.

Derdli'nin hayatına dair en tartışmalı konulardan biri de onun ayanlığı meselesidir. Bu konuda arşiv belgelerine dayalı olarak, ayanlık yapmadığı yönünde görüşler ortaya konulmuştur. Yine mevcut literatür bilgisinin aksine Derdli'nin ölümünün Ankara'da gerçekleşmiş olduğuna şimdilik ihtiyatlı yaklaşmamız gerektiği hususunda gerekçeleri ile birlikte görüşler beyan edilmiştir.

Nihayet, 1845 tarihli nüfus yoklama defterindeki “*Fevt (ölüm) fi güre-i Muharrem 1261(10 Ocak 1845)*” şeklindeki kayıttan Derdli'nin ölüm tarihi gün ay ve yıl olarak tespit edilmiştir. Genellikle tarihte yaşamış olan pek çok değerimizin özellikle doğum tarihi olmak üzere doğum ve ölüm tarihleri hakkında muğlak bilgilerin yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, Derdli'nin doğumu ve ölümü hususunda ortaya konulan kesin bilgilerin oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz. Elde edilen bütün bu sonuçlar neticesinde menkıbevi hayatı ile gerçek hayatı birbirine karıştırılmış olan Derdli'nin hayatına dair yeni ve somut bilgiler ortaya konulmuştur. Âşık Derdli'nin hayatına ilişkin ortaya konulan bu yeni bilgilerin ona dair yapılan çalışmalara katkı sağlamasını diliyoruz.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri* [ML. VRD. TMT. d]. No. 3088. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri* [ML. VRD. TMT. d]. No. 3207. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri* [ML. VRD. TMT. d]. No. 3283. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri* [ML. VRD. TMT. d]. No. 3438. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri [MVL]. No. 598, Gömlek No. 19. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri [MVL]. No. 629, Gömlek No. 31. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 688, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 698, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

- BOA, Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri [NFS. d.]. No. 702,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri [NFS. d.]. No. 707,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9555,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9560,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9561,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9562,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9565,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9569,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri [NFS. d.]. No. 9570,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9571,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9575,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri [NFS. d.]. No. 9577,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri [NFS. d.]. No. 9579,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9580,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9581,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri* [NFS. d.]. No. 9586,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı [BOA. A.MKT. UM.]. No. 408, Gömlek No. 48,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

2. Kitaplar ve Makaleler

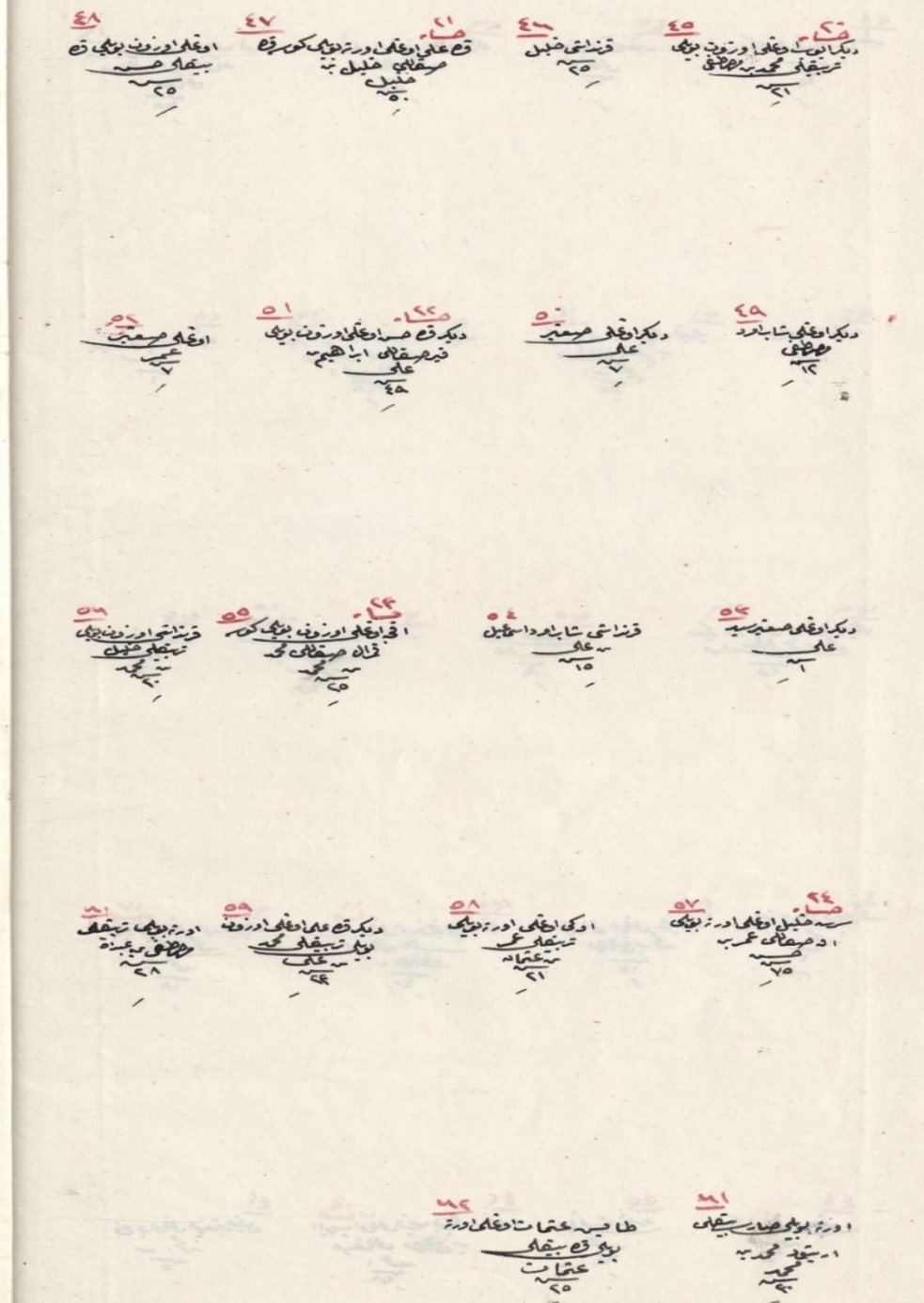
- Ahmet, Talat. *Âşık Derdli Hayatı Divanı*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1928.
- Akdağ, Mustafa. "Ayanlık Düzeni Devri 1730 - 1839" Tarih Araştırmaları Dergisi 8 / 14, 51-61. Ankara: DTCTF Yayınları, 1963.
- Alparıslan, Cevat. *Bolu'dan Yetişen Seçkin İnsanlar*. Ankara: Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2010.
- Birgören, Hamdi. *Âşık Derdli Divanı*. Ankara: T.C. Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2011.
- Bolu Livası Salnamesi (1921-1925)*. haz. Nermin Kılıç vd. Bolu: Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2008.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Yayınevi, 1984.
- Karal, Enver Z. *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 2010.
- Keleş, İdris. *Çağa ve Köylerinin Tarihi*. Ankara: Yeniçağa Belediyesi Yayınları, 2007.
- Konrapa, M. Zekai. *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1964.
- Kurnaz, Cemal. *Ahmet Talat Onay Hayatı- Eserleri*. Ankara: MEB Yayınları, 1999.
- Kutlu, şemsettin. *şair Derdli Cilt I-II*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1979.
- Kütükoğlu, Mübahat S. " Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettü Defterleri". *Belleten* 59/225, 395-420. Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Midhat Kemal Bey. *Ayanlar Devrinde Bolu*. haz. Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara: 2008.
- Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi*. haz. Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Ankara: 2008.
- Özcan, Abdulkadir. "Redif" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/524-526. (İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Özkaya, Yücel, " şair Derdli'nin Tarihi şahsiyeti ve Özellikleri". Bolu İli Halk Edebiyatı Sempozyumu, 2-4 Mayıs 1986, 50-53. Bolu: Bolu Kalkınma Tanıtma Vakfı Yayınları, 1987.
- Pakalın, M. Zeki. *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları, 1983.
- Sayın, Abdurrahman Vefik. *Tekâlif Kavâidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*. Ankara: Maliye Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı Yayınları, 1999.
- Süme, Mehmet. *Evliya Çelebinin İzinde Bolu*. Ankara: Bengü Yayınları, 2013.

- Tek, Recep. *Âşık Derdli ve Eserleri*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018.
- Tonga, Necati, "Cumhuriyet Ankarasının Devraldığı Edebî Miras: Cumhuriyet Dönemine Kadar Ankara'daki Edebiyat Hayatı ve Edebiyat Mahfilleri". *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 2/2, 184-202. Ankara: 2014.
- Yeniçağa Belediyesi. Erişim 30 Temmuz 2023.
<http://www.yenicaga.bel.tr/icerik/37/17/yenicaga>
- Yüce, Nuri. "Dertli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/186-187. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

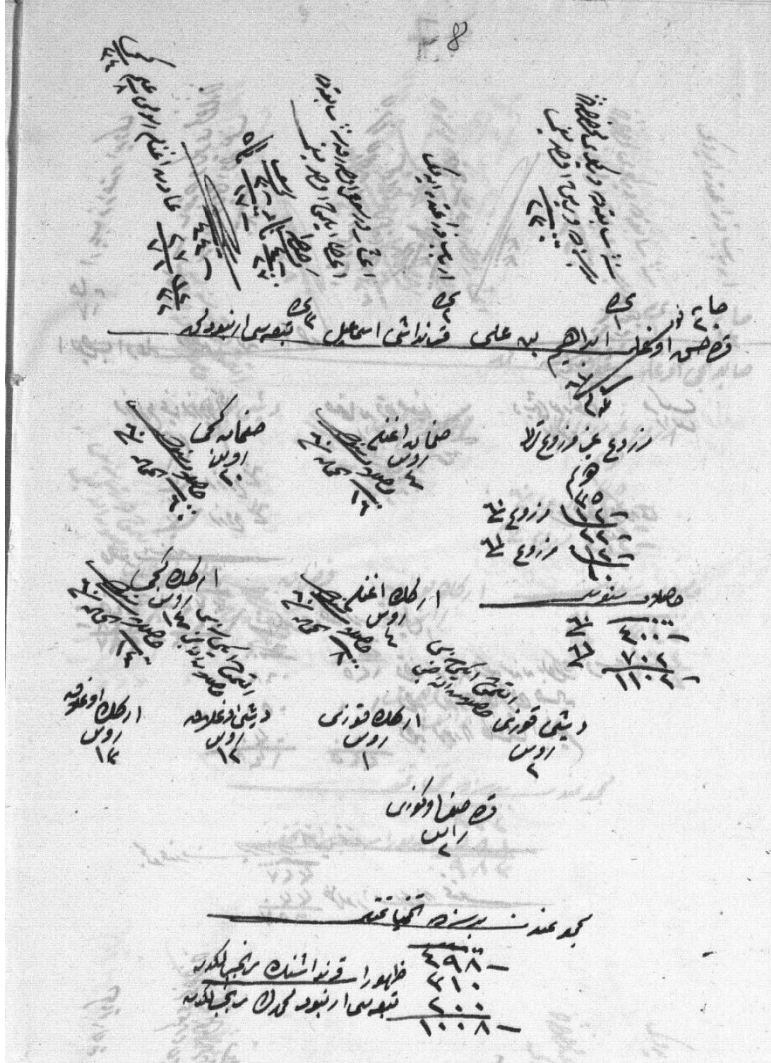
Ekler

Ek 1. Âşık Derdli ve Ailesinin 1840 Tarihli Nüfus Kaydı Sayfası

BOA, Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri [NFS. d.], No. 698

Ek 2. Âşık Derdli'nin 1845 Tarihli Temettuat Kaydı

BOA. ML. VRD. TMT. d. Numara, 3283

هكمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI

YIL 9, EKİM 2023

ISSN: 2458 - 8636

